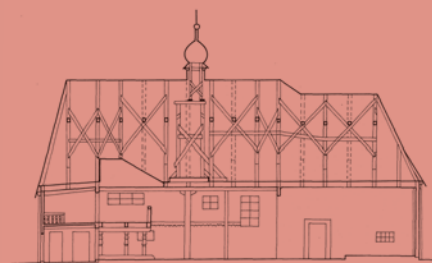

W zachodnim podgórzu Gór Orlickich, w odległości 4 kilometrów od Nového Města nad Metują znajduje się Slavoňov, niewielka miejscowość znana dzięki cennemu kościołowi św. Jana Chrzciciela. Został on zbudowany na zachodnim krańcu płaskiej terasy opokowej, nad doliną potoku. Wokół kościoła rozprościera się wieś z szeregiem drewnianych i murowanych zabytków architektury ludowej. Sytuowane na zboczu nawsie otoczone najstarszymi gospodarstwami, zostało w ciągu XVIII i XIX w. dopełnione przez domki chałupników i chłopów bezrolnych. Wokół Slavoňova można znaleźć kilku mniejszych przysiółków (liczących od pięciu do siedmiu gospodarstw) wchodzących w skład parafii slavoňovskiej, których mieszkańcy zostali pochowani na tutejszym cmentarzu. Wielkość Slavoňova oraz istnienie przysiółków w okolicy wskazuje na to, że w okresie dojrzałego średniowiecza nie doszło tu do ponownego określenia powierzchni pól i zakładania dużych wsi leśno-łanowych (tzw. łańcuchówek), jakie znamy z okolic Jaromierza. W okolicy Slavoňova zachował się zatem zakonserwowany dawny, to znaczy sprzed kolonizacji na prawie niemieckim stan osiedlenia w postaci małych osad z większą wsią z kościołem jako ich centrum.

Kościół św. Jana Chrzciciela jest drugim najstarszym zabytkiem w swoim rodzaju w Republice Czeskiej (po pochodzącym z 1483 r. kościele św. Andrzeja w Hodslavicach na czeskim Śląsku). Świątynia stanowi cenny przykład średniowiecznej, ludowej budowlanej konstrukcji wieńcowej, jakich na terenie państwa czeskiego znajdowało się dawniej ponad 300.

Kościół stoi pośrodku cmentarza otoczonego murem opokowym z wejściem w postaci murowanej wieży bramnej będącej zarazem dzwonnica z górną patią oszalowaną deskami. Na cmentarzu znajduje się kostnica, a przy wejściu do cmentarza – krzyż. Założenie to wraz z kościołem zostało w 1963 r. wpisane do Generalnego Rejestru Zabytków Nieruchomych Republiki Czeskiej pod numerem 16867/6-1880, a w dniu 1. października 2014 r. – do Rejestru Narodowych Zabytków Kultury Republiki Czeskiej pod numerem 389. Do ewidencji zabytków natomiast nie wpisano znajdujących się po stronie północno-wschodniej budynków plebanii i szkoły.

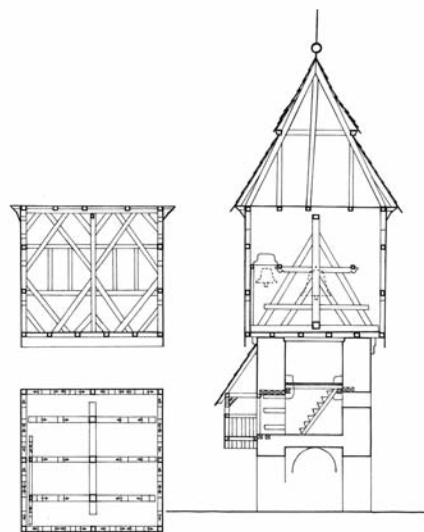

HISTORIA

Najstarszą informację o istnieniu kościoła v Slavoňovie można wywnioskować z wzmianki w księgach konfirmacyjnych arcybiskupstwa praskiego mówiącej o tym, że w 1366 r. tutejszy pleban prezentował nowego proboszcza w pobliskim Zákraví. Slavoňov należał do dóbr Frymburk, wraz z którymi w 1527 r. został częścią klucza opoczeńskiego. Dawna plebania zanikła po wojnach husyckich w XV w. W 2. połowie XVII w. Slavoňov był filią parafii w Dobrušce, a w XVIII w. – odnowionej parafii w Novým Hrádku. W 1786 r. przy kościele urządzono lokalię, która została w 1806 r. podniesiona do rangi plebanii.

Według niezachowanej inskrypcji obecny kościół zbudowano w 1553 r., jednak początkowo nabożeństwa odbywały się w nim tylko okazynie. Dawne wezwanie świątyni św. Marcina zmieniono w 1683 r. po ustawieniu nowego ołtarza głównego poświęconego św. Janowi Chrzcicielowi, co w czasach kontrreformacji było dość typowe.

W 1705 r. kościół został poszerzony o zachodnią część, a jego wnętrza bogato udekorowano malowidłami ściennymi. W latach 1830–1833 w ramach modernizacji dekorację wnętrz pokryto pobiałą. Kolejne prace remontowe miały miejsce w 1881 r., kiedy m.in. odnowiono wschodnią elewację prezbiterium oraz zmieniono sygnaturkę. Kolejna odnowa nastąpiła w 1934 r. (wtedy odkryto malowidła) i w 1959 r., kiedy wzniesiono nowy przedsiónek na murowanym fundamencie. W czasie krótkiej odwilży politycznej w 1969 r. rozpoczął się generalny remont kościoła, zaatakowanego przez drewnojady oraz grzyby.

WYGLĄD KOŚCIOŁA I HISTORIA JEGO BUDOWY

Orientowany, drewniany kościół św. Jana Chrzciciela składa się z prostokątnego prezbiterium z niską zakrystią od północy oraz podłużnej nawy z przedsiönkiem tej samej szerokości od zachodu. Regularny układ gliną uszczelnionych i zabelonych szpar pomiędzy poszczególnymi belkami naruszają nieduże okna zamieszczone w dwóch poziomach, sygnalizujących wraz z czołami pionowych belek miejsce i szerokość empory w zachodniej części świątyni. Wysokie ściany wieńcowe wzmocniono w celu ich stabilizacji parami prostopadłych, śrubami umocowanych belek.

Kościół jest przykryty sromymi dwuspadowymi dachami gontowymi. Pośrodku kalenicy nad nawą świątyni znajduje się wieżyczka na sygnaturkę – dzwonek, którym dzwoni się na Sanctus oraz podniesienie. W przedsiönku po stronie zachodniej mieszczą się schody prowadzące na empore muzyczną. Empora

zajmuje pierwsze piętro przedsiönka, jej część w obrębie nawy jest stosunkowo mała. W portalu przedsiönka jeszcze na początku XX w. znajdowały się drzwi z inskrypcją z datą 1705, kiedy miało miejsce jedno z ważnych przeobrażeń świątyni. Prezbiterium otwiera się na nawę szerokim prostokątnym otworem zwanym tradycyjnie łukiem tęczowym, który dzisiejszego kształtu nabrał prawdopodobnie właśnie na początku XVIII w.

Do nawy kościoła wchodzi się przez drewniany portal siodłowy, wzorowany niewątpliwie na kamiennych portalach kościołów i pałaców. Nawa została optycznie podzielona dwoma słupami podpierającymi podciąg stropu. W górnej części południowego słupa można zobaczyć dwa wypełnione gniazda będące śladami po starszej emporze. Na jednym z słupów lub podciągów znajdowała się kiedyś inskrypcja:

Leta Páně 1553 vystawěn jest kostel Slawoňowský. Počátek nákladu jest byl: Jan Koltačka: Jan syn Jeho. Magstři byli tři:

Geden z Lipska, druhý z Opawy, třetí z Klokowy. W ten čas staven od dřeva.

Wnętrze kościoła oświetlają w większości niewielkie okna, niektóre z nich zespolone do typowo renesansowej konfiguracji. Wielkie, zamknięte łukiem eliptycznym okna, powstały najpewniej w ramach przebudowy świątyni w 1830 r. We wschodniej ścianie prezbiterium, po stronach ołtarza, można zobaczyć ślady po podłużnych oknach, zabitych deskami w 1881 r.

Niedostępną do zwiedzania częścią świątyni jest oryginalna więźba dachowa o konstrukcji jętkowej. Dawniej kościół posiadał prawdopodobnie dach siodłowy z odeskowanymi szczytami i stosunkowo dużą wieżą o kształcie granastosłupa. W 1881 r. jej górną część zastąpiono dzisiejszą romantyczną wieżyczką zwieńczoną cebulastym hełmem.

DEKORACJA

Ściany, powalowe stropy listwowe, strop kasetonowy środkowej części nawy oraz parapety empory pokrywają malowidła. Ściany i strop udekorowano motywami kwiatowymi i pękami owoców, zaś na emporze znajdują się sceny figuralne. Być może już z czasów budowy kościoła pochodzą malowidła na ścianie parapetowej empory świadczące o wydobywaniu rudy żelaznej w pobliskim Bohdašinie i Novým Hrádku oraz o jej opracowaniu w tamtejszej kuźnicy. Na pierwszym kasetonie (z lewej) wymalowano rodziców św. Jana Chrzciciela, św. Elżbietę i Zachariasza; na drugim prawdopodobnie właściciela dóbr Viléma Trčkę z Lípy nadającego hamernikom przywilej wydobywania oraz opracowania rudy. Na trzecim obrazie widnieją orszak górników przychodzących na czele z sztygarem najprawdopodobniej w celu wyrażenia wdzięczności za ów akt; na czwartym zaś widnieją najstarsi patronowie górników śś. Andrzej i Jakub Większy. Na piątej tablicy można znaleźć patrona kościoła, św. Marcina na białym koniu; na szóstym

widok ogrodzonego miasta (Nové Město nad Metují?) z zamkiem, bramą i dwoma kościołami. Na siódmym kasetonie znajdują się prawdopodobnie patronki górników i hutniczych śś. Katarzyna i Barbara. Na ósmym obrazie widnieją chyba Vilém Trčka z Lípy i jego żona Barbora. Na ostatniej tablicy wymalowano z lewej górnika (lub skarbnika krasnalna z skrydłami?), z prawej zaś sztygara. Podczas dawnych remontów świątyni mogło jednak dojść do zmiany kolejności scen oraz do przemalowania i uproszczenia wyblakłych motywów.

W ramach poszerzenia kościoła na początku XVIII w. wykonano także malowidła ściennie. Na podciągu pomiędzy nawą i prezbiterium w osmiu arkadach znalazły się figury apostołów (z lewej: śś. Piotr, Andrzej, Jakub Większy, Jan, Filip, Jakub Mniejszy, Tomasz, Bartłomiej, Mateusz, Szymon, Juda Tadeusz i Maciej), pośrodku zaś scena Biczowania Chrystusa oraz niemieckie i czeskie inskrypcje głoszące, że dekoracja malarska powstała w 1705 r. i jej autorem był Heinrich Köhler. Kolejne inskrypcje i nazwiska zamieszczono na obwodzie kasetonów w centralnej części nawy – chodzi o malarzy Eliasa i Franza Köhlerów, sołtysa Jindřicha Přebyla oraz cieśli Georga Otitza i Georga Fischera. W latach 70. XX w. dołączył swój podpis także ostatni restaurator František Mervart, który na własne życzenie został też pochowany na slavoňovskim cmentarzu.

Pokrycie malowideł pobiałą w XIX w. nie dotyczyło stropu świątyni. W 1934 r. zostały przez Emila Zemana i Antonína Kulta odkryte malowidła ściennie, odnowiono także strop prezbiterium. W latach 1970–1973 pod kierownictwem Františka Mervarta doszło do zdjęcia, wzmocnienia za pomocą kalafonii i odrestaurowania malowanych obłożeń ścian. Na balustradzie empory odkryto dotychczas nieznaną scenę figuralną. Do ich czyszczenia używano miękiszu. Rekonstrukcję zakończono w 1974 r. i odtąd kościół jest odwiedzany przez licznych miłośników architektury ludowej.

WYPOSAŻENIE KOŚCIOŁA

Obecny klasycyzujący ołtarz główny św. Jana Chrzciciela pochodzi z 1830 r., kiedy rozpoczęto gruntowną zmianę wnętrza. Nowy ołtarz okazał się zbyt duży i z tego powodu trzeba było podnieść strop. Do kolejnego podwyższenia – tym razem nad organami – doszło jeszcze w 1909 r. Kamienna mensa ołtarzowa zawierała inskrypcję z datą 1684 r. Rzeźby św. Cyryla i Metodego zakupiono w 1831 r. Ołtarz NMP pochodzi z 1832 r., ambona – z 1830 r., droga krzyżowa – z 1833 r., chrzcielnica z grupą figuralną Chrztu Pańskiego zaś z XVIII w. Organy autorstwa Jana Jiříego Španěla z 1819 r. zastąpiono w 1909 r. przez jednomanuałowy instrument o trakturze mechanicznej i wiatrownicach stożkowych praskiej firmy J. Rejna & J. Černý, umieszczony w klasycyzującej szafie organowej. W 1987 r. przeprowadził ich rekonstrukcję J. Matyska. Z obrazów warto wymienić płótno przedstawiające Chrzt Pański w ołtarzu głównym, kopię obrazu św. Marcina Biskupa pędzla Petra Brandla oraz wizerunek św. Józefa, który kiedyś znajdował się w przedsionku. Do wyposażenia świątyni należy również drukowany mszał z 1507 r., który w kościele znalazł się być może dopiero w czasach rekatolizacji Czech w XVII w.

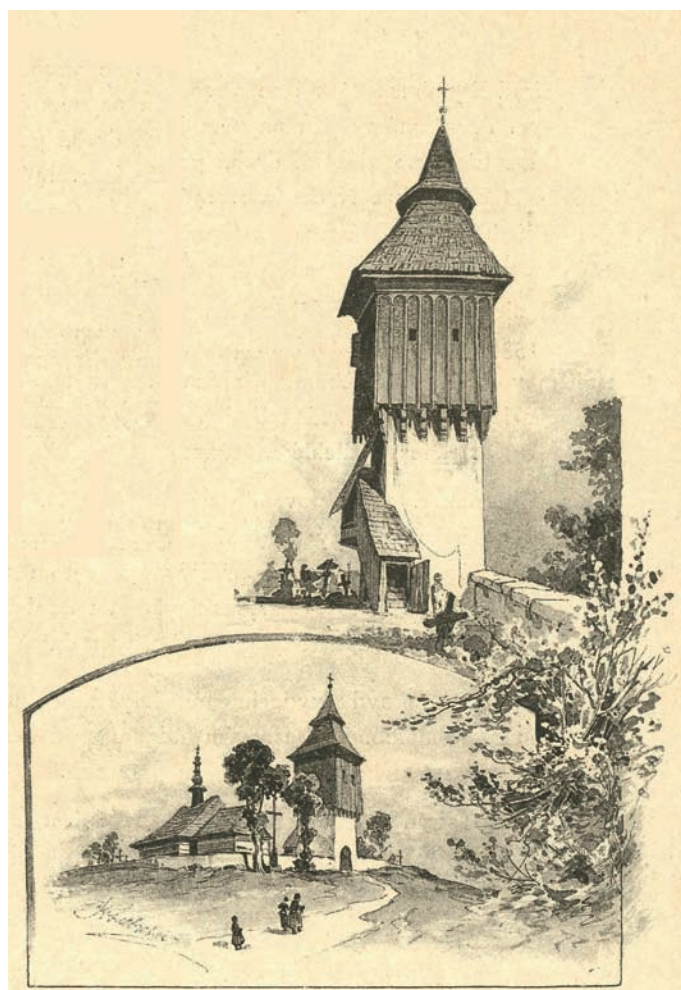
DZWONNICA

Jednocześnie z kościołem powstała dzwonnica. Jej dolna część służy jako brama cmentarna. Nad sklepionym przejściem w elewacji frontowej na poziomie 1. piętra znajduje się okienko strzelnicze, przez co wieża sprawia wrażenie obiektu obronnego. Do tylnej ściany dobudowano drewniane kryte schody.

Konstrukcja przeznaczona jest dla dwóch dzwonów, trzeci dzwonek zawieszono tu dodatkowo. Dziś znajdują się w dzwonnicy dzwony z 1561 r., 1582 r. (ponownie odlany w 1753 r. i 1773 r.) oraz z 1950 r. Środkowy dzwon zawiera inskrypcję:

Leta Panie 1561 tento zvon slyt gest ku cti a chwale Panu Bohu wssemohaucimu, od trojihho panstwi k zadussi Slawnohowskemu skrze W.F. konwarze w Hradczy.

Dzwon został odlany przez ludwisarza i konwisarza Václava Faráza z Hradca Králové. Inskrypcja na dzwonie pokazuje, że

tutejszy duchowny obsługiwał wiernych w miejscowościach trzech majątków: Slavoňova (Frymburk, później Opočno), Blažkova (Nové Město nad Metují) i Mezilesí (Náchod).

Na większym dzwonie widnieje inskrypcja: *Fusa 1589, Refusa 1753, Iterato refusa 1773 Regnate Maria Theresia Imperatrix, Regina Hungariae, Bohemiae, et Imperatore Romano Josepho II. Serenissimo Dom. Opocnensis Domini principe Rudolph de Colloredo, Parocho Franc. Ant. Reith Neuhradecensis.*

Do czasów wojennych rekwizycji w 1916 r. obecny był tu jeszcze mały dzwon Ave Maria, pochodzący być może z dawnego kościółka sprzed wojen husyckich.

KOSTNICA, OGRODZENIE I KRUCYFIKS

Na południe od kościoła stoi drewniana podłużna kostnica z dachem czterospadowym nakrytym gontem, zbudowana w XVIII. w. Jej położenie podpowiada, że dawniej cmentarz kończył się w tym miejscu; dopiero od 1. połowy XIX w. zajmuje on obecną powierzchnię wyznaczoną przez mur opokowy. Nakrycie muru za pomocą dużych płyt opokowych stanowi typowy element architektury historycznej północno-wschodnich Czech.

W 1895 r. osadzono nieopodal dzwonnicy po zewnętrznej stronie muru kamienny krucyfiks. Kolejny krzyż, tym razem żeliwny, znajduje się w zachodniej części cmentarza.

Do kościoła można zajrzeć

maj–wrzesień 8.30–18.00
październik–kwiecień 8.30–16.00

Współrzędne GPS

N 50.34302°, E 16.19764°

Więcej informacji znajdziesz na

www.slavonov.cz/obec/kostel
www.bihk.cz/dieceze/slavonov

Wydano w 2016 r. przez NPÚ, ÚOP w Josefovie, ze wsparciem finansowym Kraju Královéhradeckiego.

ISBN 978-80-905253-8-2

ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVISŤE
V JOSEFOVĚ

Tekst: Jiří Slavík. Ilustrace: Jiří Slavík wg. V. Mencla, repro z publikace Čechy. Společnou práci spisovatelů a umělců českých, díl V., s. 83. Zdjéjcia: NPÚ, ÚOP w Josefovie. Titulmacejnie: Jindřich Kolda. Mapa: ©ČÚZK.

SLAVOŇOV
KOŁO NOVÉGO MĚSTA NAD METUJÍ
DREWNIAŃY KOŚCIÓŁ ŚW. JANA
CHRCICIELA